

Љиљана Марковић
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

821.163.41-1.09 Максимовић Д.
821.521-1.09-055.2
https://doi.org/10.18485/ai_pesnikinje.2018.ch6

ТЕМА ЉУБАВИ У ПОЕЗИЈИ ДЕСАНКЕ МАКСИМОВИЋ И ЈАПАНСКИХ ПЕСНИКИЊА

Идеја неизречених емоција сликовито и снажно осликава естетско поимање љубави и заједничка је великој традицији јапанских песникиња и поетском стваралаштву Десанке Максимовић. Суптилност лирике, хумани лиризам, узбудљива сензуалност, магичност осећања, језичка сензитивност заједничке су карактеристике поезије која носи чисти уметнички квалитет. Духовна радозналост у песмама „кратк(им) као уздах, искреним и присним“, како су критичари карактерисали Десанкин хаику, својствена је јапанској женској поезији, у којој се сустижу реч, слика и музика.

Кључне речи: поезија, хаику, женска поезија, Десанка Максимовић, Јосано Акико.

Водеће фигуре у стварању савременог јапанског романа били су мушкарци, али су они имали водећу улогу и у стварању поезије. Створили су нови облик књижевности који се разликовао од традиционалне јапанске поезије. Вође процеса модернизације традиционалних поетских форми су, такође, били мушкарци, али се појавило и неколико жена које су заузимале значајно место у савременој јапанској поезији.

Често се сматрало да је недостатак романа које су писале жене до шездесетих година XX века, у вези

са „генизацијом“ савремене јапанске књижевности, која је нераздвојна од начина на који је књижевност институционализована у савременом Јапану. Нарочито након пораста натурализма, када су мушки писци књижевност сматрали стручном активношћу, жене, у великој мери друштвено ограничене на домаћинство, биле су структурно искључене из главних књижевних активности (Лида 2004: 22-24). Нагло се развио нов књижевни жанр, под називом „женска књижевност“, који су промовисале новинарке, верујући да су жене писци, које нису добијале заслужену пажњу од читалачке публике, а представљале су јединствен женски поглед на свет. Категорично раздвајање дела која су написале жене у односу на она која су написали мушкарци, помогло је препознавању женских писаца, и у исто време обезбедило им је пажњу и мушких и женских читалаца. То је поткрепило и схватање да је женско писање сасвим другачије. Очекивало се да ће жене писати о „женским“ темама, фокусирајући се на породични живот, домаћинство, рађање деце итд. Постојало је много изузетака, а одређени број женских писаца довео је у питање и сам појам „женске књижевности“, покушавајући да пишу изван „задатих“ оквира. Упркос томе, термин „женска књижевност“ је настао да живи и тек је 2006. године расформирано Удружење женских писаца.

Слична ситуација била је и на пољу поезије. Рад песникиња био је изван главних токова поезије који су, наравно, припадали мушкарцима. Стваралаштво песникиња означено је као „женска поезија“ и подкатегорија „женске књижевности“. У складу са тим, њихови радови бавили су се темама које су одговарале овом жанру.

Ипак, међу радовима песникиња наилазимо на суптилне изазове који интригирају читаоца и радове који поништавају генеричке разлике чистом, оригиналном и моћном експресијом, попут поезије Јосано Акико (1878-1942). Акико се бавила темама које су повезане

са женским полом – ипак, њени радови нису умилни и суптилни. Одвојила се од конвенционалне улоге жена на свој, женски, начин, позиционирајући своје тело као референтну тачку за повезивање са спољним светом.

Јосано Акико је представљала „нову жену“ у Јапану на прелазу векова. Њена прва збирка поезије, *Мидареџами (Замршена коса, 1901)* изазвала је сензацију међу савременицима својим стилем, новим темама - карактерише се директним изражавањем страсти неинхибираном, сензуалним језиком. Писала је танка и слободним стихом, али у њеним танка стиховима видимо најупечатљивије изразе „нове жене“ која потврђује себе, њену сексуалност и њено тело: “She is twenty / The pride of her spring / In her black hair / Cascading over her comb / How lovely!” (Morton, 2007: 21) Млада жена која се на свом врхунцу диви сјајној лепоти своје црне косе, може се лако повезати са Јосано лично. Можемо да замислимо младу жену која стоји испред огледала, вероватно нагу, како провлачи чешаљ кроз косу, задивљена сексуалношћу свог тела.

У јапанској танка поезији женска коса има снажну сексуалну конотацију, што можемо видети и у песми „Izumi Shikibu“ из касног осмог века: „Not even aware of my tangled black hair / I lie face down / Longing for him who put his fingers through it” (Shimizu, 1956: 245). Слика замршене женске косе метафорично је коришћена да рефлектује „замршене“ мисли жене која чезне за посетом свог љубавника. Таikenmonin Horikawa, песникиња XII века, писала је: „Whether your thoughts will last I do not know; / My black hair is entangled this morning, / And so are my thoughts as I immerse myself in yearning” (Kubota, 1986: 187)“.

Свесна посебне метафоричке функције женске косе у традиционалној јапанској поезији, Јосано својој првој песничкој збирци даје наслов *Замршена коса*. Наредни

стихови, на пример, ослањају се директно на познату слику црне косе у танка стиховима: „My black hair / A thousand strands of my hair / My hair all-a-tangle / And my heart all-a-tangle / My heart all-a-tangle” (Morton, 2007: 173).

Јосано наставља да изражава своје емоције и жеље. Један од најзначајнијих аспеката њене поезије је посматрање сопственог младог тела, коме се диви и негује га, поредећи га са „грациозним љиљаном“: „In my bath – / Submerged like some graceful lily / At the bottom of a spring / How beautiful / This body of twenty summers” (Goldstein and Shimoda, 1987: 34). Свакако, нарцисоидна визија. Ипак, колико је храбрости требало једној жени да јавно изрази да је жена чије „прелепо тело“ није само објекат мушког погледа, већ тело које и сама посматра, пожељно тело које чека да буде „отворено“:

„Clasping my hands to my breasts / The curtain of mystery / I kicked gently aside / How crimson is my flower / And how dark!” (Morton, 2007: 57).

У наредним стиховима она заводи свог љубавника у жељи да он „осети“ и „истражи“ њено тело:

„Beneath soft skin
A hot surge of blood
That you have never felt
Are you not lonely?
You who teach the way? (Morton, 2007: 37)

Spring is brief
Who can live forever?
I let his hands
Explore
My firm breasts. (Morton, 2007: 189)

Збирка *Замршена коса* била је основ за директно изражавање страсти и жеље самопоуздане жене, поносно што презентира своје тело као прекрасан предмет. Јосано је отворила пут будућим песникињама да третирају своје тело као поетску тему и тако путеношћу потврђују свој женски идентитет.

Ова женска танка поезија илуструје откривање женствености и изражавање спремности да други подрже ту слику, отварајући својим телом нову арену поетског израза. Пратећи конвенционални стил танка поезије, ове песникиње су изашле из конвенционалног начина израде танка, који се у великој мери ослањао на асоцијације и конотације које су изазвале познате сензибилитете и визије, неговане кроз векове међусобно повезаних постављених слика. Додуше, вековима је танка био један од жанрова, заједно са прозним писањем и поетским дневницима, у којима су жене имале свој глас. Али, њихови изрази су били ограничени, углавном због конвенција танка, у којој се од жена очекивало да играју пасивну улогу чекајући, жудећи и жалећи. Било је и неких изузетака, као што је Изуми Шикибу, која је смело изражавала љубавна и сексуална искуства. Језик је, ипак, био индиректан, а упућивање на женске делове тела било је скоро неприметно, осим истицања косе, а понекад и мекане, мирисне коже. Тада је Јосано била прва жена која је стајала испред огледала, гледала у своје тело и изјавила да је оно њено. Њен поглед на сопствено тело је обрисао, односно заменио, мушки поглед, присиљавајући човека да га цени и да се диви њеној вољи.

Иако су Јосано Акико и друге „нове“ песникиње веома допринеле буђењу самосвесности међу савременим јапанским песникињама, број песникиња је и даље био мали, нарочито оних које су писале слободним

стихом, сем неколико песникиња које су изражавале огорчење против дискриминаторске политике у радном окружењу. Познате су песникиње Ике Такамуре и Фукао Сумако, које су своје мишљење изражавале слободним језиком. Друге су писале о „јединственом“ женском искуству, домаћинству и бризи око породице.

Десанка Максимовић је била песникиња, приповедач, романсијер, писац за децу, а повремено се бавила и превођењем, махом поезије, са руског, словеначког, бугарског и француског језика. Објавила је око педесет књига поезије, песама и прозе за децу и омладину, приповедачке, романсијерске и путописне прозе, почињући 1920. године у часопису „Мисао“. Њена поезија је и љубавна и родољубива, и полетна, и младалачка, и озбиљна и осећајна. Рођени песник, Десанка је писала зато што мора да пише, као што цвет мора да цвета, као што река мора да тече. А „шта мари извор куда теку његове воде?“ Основно поетско осећање Десанке Максимовић је према младости отеловљеној у пролећу и љубави – увек заједно, условљавају једно друго и прибегавају једно другом. Њена младост је раздрагана, али не и бучна; страсна, али не и претерано огољена, пуна „грехова“, али чистих, нимало црних и подложних казни: у њој је човек „лудо луд“, али луд за једном лепотом без које је човеков живот празнина, а душа пуста, гола. Отуда и песничко отимање и настојање да се младост заустави, да се остане увек ту, у њој и поред ње.

Тема љубави, као искрена исповест, обогаћује се низом мотива: усхићење, радост, занос; нада, наговештај, жеља, чекање; слутња, стрепња, патња, тајна; страховање, тихи бол. У овој поезији љубав је мирна, нежна и искрена („Своје среће и болове лакоме / у слова сам оковала удесна / и редом их показујем свакоме“ – „Прича о песнику“). Ова поезија је у целини испо-

ведна: исповест вере, исповест сумње, исповест љубави, исповест устрепталости. Њој је, према сопственом признању, најближа била поезија осећања.

Поезија Десанке Максимовић је изразито субјективна, интимна, али није интровертна: отворена је према природи, другим људима, свету – и све то обојено је личним виђењем и топлином доброте и човекољубља; присношћу, мекотом и болећивошћу. То је поезија искрена, нежног сензибилитета, непосредног казивања и „све те песме Десанке Максимовић истоврсне су, истим гласом испеване“ (Иван В. Лалић), гласом који је специфичан и препознатљив. Читање њених песама стално истиче лакоћу певања, лакоћу мисли, лакоћу обликовања („Не чуди се, песма сама ниче, / и противу моје рађа се воље, / она сама од себе бива“ – „Песма“); стих је благ и мелодичан, метрика стиха поштује природу језика. Језик је раскошан, сликовит, емоционалан и ритмичан; једноставан је и складан по значењу и мелодичности; сликовитост је спонтана, нетражена, природна; музикалност је њено препознатљиво обележје, а песникиња је добила епитет „најмузикалнији српски савремени песник“ (Борислав Михајиловић Михиз) – интонација је разноврсна: од успаванке преко молбе и опомене, до тужбалице.

Десанка Максимовић не бежи од сопствене личности, не крије се иза фиктивног лирског субјекта – јасна је не само из облика првога лица, него из тона којим казује („Само сам ја преживела / смрт вољених бића“ – *Човек*): нема неутралног облика, из глаголског облика „преживела“ јасно се одређује род онога који пева, и који, и поред толиких губитака вољених бића, није клонуо него „и опет ми се хоће / сунца и света“.

Јосано Акико и Десанка Максимовић аутори су поезије идентитета, у којој су наноси појединачног женског искуства изнад социјализације и друштвене идентификације, трансвременски.

Литература

- Goldstein, Sanford and Shimoda, Seishi (1987), *Akiko Yosano's Tangled Hair*, Tokyo, Charles E. Tuttle.
- Morton, Leith (2007), *Yosano Akiko no "Midaregami" wo Eigo de Ajiwau* [Reading Yosano Akiko's "Midaregami" in English], Tokyo, Chuokei Shuppan.
- Јекнић, Д. (1994). Српска књижевност за децу I. Београд: МАК.
- Огњановић, Д. (1978). Ствараоци и деца. Београд: Нова књига.
- Петковић, Н. (1984). Од формализма ка семиотици. Београд: БИГЗ.

Ljiljana Marković

THEME OF LOVE IN THE POETRY OF DESANKA
MAKSIMOVIĆ AND THE JAPANESE POETESS

Summary

The idea of unspoken emotions strongly depicts the aesthetic sense of love and is common to the great tradition of Japanese poetess and poetic creativity by Desanka Maksimović. The subtlety of lyricism, the human lyricism, the exciting sensuality, the magic of feeling, linguistic sensitivity are common features of poetry that carries pure artistic quality. Spiritual curiosity in songs „sho(rt) as a sigh“, sincere and intimate“, how the critics characterized Desanka's haiku, is characteristic of Japanese female poetry, in which the word, pictures and music meet.

Key words: Desanka Maksimović, Japanese female poetry.